

съставлящи около една трета от набраните фондове, както и постъпленията от трафика на дрога бяха основните източници за въоръжаването на новосъздадената Армия за освобождение на Косово /АОК/.¹³

Според *Observatoire geopolitique des drogues*, още от 1994 г. доставки за хероин от Косово са били използвани за финансиране на големи покупки на оръжие. Тогава американските приоритети на Балканите са "налагали" да се игнорира търговията с наркотици, използвана за финансирането на АОК.¹⁴

* * *

Контрабандните канали, създадени в Хърватия и Босна и Херцеговина в периода 1990-1991 г. и в Косово в периода 1994-1998 г. оказаха огромно въздействие върху процеса на югославското разпадане. Благодарение на тях, хърватите, босненските мюсюлмани и косоварите успяха да изравнят сили с превъзхождащите ги във военно отношение сърби. По такъв начин контрабандните канали изиграха ключова роля за извоюване независимостта на Хърватия и Босна и Херцеговина, както и на полу-независимостта на Косово. Поради тази причина, контрабандата продължава да се счита за оправдана, ако не и легална дейност, организирана от държавата. Подобно убеждение обаче става още по-проблематично поради факта, че с течение на времето "държавнотворческите" контрабандни канали бяха трансформирани от същите хора, които ги създадоха, в изцяло криминални операции за трафик на дрога, крадени коли, контрабандни стоки и хора.

1.2. ОЦЕЛЯВАНЕ В УСЛОВИЯТА НА САНКЦИИ: СЪРБИЯ И ЧЕРНА ГОРА

За разлика от другите републики на бивша Югославия, Сърбия и Черна гора, които след 1997 г. се конституираха в Съюза на република Югославия /СПЮ/, не се нуждаеха от оръжие, тъй като "наследиха" лъвския пай от арсенала на ЮНА. Поради тяхната роля във войната в Хърватия и Босна и Херцеговина, през лятото на 1992 г. Съветът за сигурност на ООН наложи международни санкции срещу двете републики. Дори в условията на ембарго обаче Сърбия и Черна гора нямаха големи проблеми в производството на необходимите им храни - сръбската провинция Войводина винаги е била считана за житницата на Югославия. Освен това, наред със Словения, Сърбия бе единствената югославска република, която осъществяваше износ на енергия.¹⁵ Поради тези причини СР Югославия бе в състояние да оцелее няколко години в условията на ембарго. Сърбия и Черна гора обаче изпитваха остра нужда от петрол, който можеше да се внася единствено по контрабанден път. По-специално, сръбската военна машина, особено в Босна, щеше да бъде парализирана без контрабандния внос на горива. Затова почти веднага след налагането на санкциите сръбската Държавна тайна служба /Sluzba drzavne bezbednosti или СДБ/ организира контрабандни канали за снабвяване на остатъчна Югославия с петрол.

¹³ Jasmina Udovicki and James Ridgeway, editors. *Burn This House: The Making and Unmaking of Yugoslavia*. London: Duke University Press, 2000, pp. 329-330

¹⁴ "The KLA and the Heroin Craze of the 90s." *Montreal Gazette*. 15 December 1999. < <http://www.balkanpeace.com/cib/kam/kosd/kosd01.shtml> > .

¹⁵ US Energy Information Administration. "Enforcement of Serbian Sanctions and Embargo." *US Energy Information Administration*. 10 June 1999. < <http://www.eia.doe.gov/cabs/serbsanc.html> > .

Схема 1: Пътищата за контрабанден внос на петрол за СР Югославия

СЪРБИЯ

Сръбската СДБ бе прекият наследник на бившата югославска служба със същото име и разполагаше с повечето нейни агенти, авоари и установени практики. Югославската СДБ отдавна бе създавала връзки с подземния свят. Множество престъпници, между които най-известен е Желко Разнятович – Аркан, бяха наети като наемни убийци и оперативни дейци в операциите на тази служба при контрабандата на наркотици и цигари. Те се използваха за набиране на фондове за финансиране на различни тайни операции. Югославската тайна служба също така бе финансирана с пари, получени от продажбата на стоки, включително и наркотици, конфискувани от митниците. Това е друга практика, наследена от сръбската СДБ. Връзката между последната и митниците е очевидна от факта, че бившият заместник-шеф на СДБ Михаил Кертец бе назначен от Милошевич за шеф на митниците. Югославската СДБ бе създавала множество компании в чужбина, които бяха използвани за събиране на разузнавателна информация и за пране на пари. След разпадането на Югославия, сръбската СДБ широко използваше тези компании за заобикаляне на санкциите и на финансовата изолация на Сърбия.¹⁶

Жито срещу петрол

Компанията Прогрес трейд заема централно място в тази контрабандна схема. Тя изнасяше жито за Русия чрез Прогрес газ трейд – джоинт венчър на Прогрес трейд и на руския петролен и газов гигант Газпром. Сръбското жито винаги бе разменяно директно срещу руски петрол. Не бяха осъществявани транзакции в твърда валута с оглед избягването на опасността от разкриване на преводите от международните финансови контролни органи. **Чрез този канал е било търгувано годишно жито на стойност между 100 и 250 млн. долара.** Постъпленията от тази бартерна търговия бяха използвани за финансиране дейността на армията, полицията, тайната служба, държавните медии и за субсидиране на предприятията, управлявани от държавата. Съществена част от тях обаче, отиваха в джобовете на хората, осъществяващи тези тайни транзакции.¹⁷

Скоро след налагането на санкциите бяха създадени няколко **контрабандни канала за внос на петрол в остатъчна Югославия** /вж. Схема 1/:

- Един от тях минаваше през Шкодренското езеро между Албания и Черна гора. Той бе контролиран от мафията на Черна гора в тясно сътрудничество с властите в Подгорица.

¹⁶ Federation of American Scientists. "State Security Service." *Federation of American Scientists: Intelligence Resource Program*. 2 October 1998. < <http://www.fas.org/irp/world/serbia/sdb.htm> > . Slobodan Ikonc. "Serif iz Hajducke sume." *Nin* no. 2439. 25 September 1997. < <http://www.nin.co.yu/arhiva/2439/3.html> > .

Marko Lopusina. "Svi Dolancevi ljudi." *Ubij bliznjeg svog: Jugoslovenska tajna policija 1945-1997*, Beograd: Narodna knjiga, 1997. < http://www.suc.org/culture/library/Ubij_Bliznjeg_Svoga/sdb/sdb6.html > .

¹⁷ "Serbia's Grain Trade: Milosevic's Hidden Cash Crop." *International Crisis Group Balkan Report* no. 93. 5 June 2000. < http://www.crisisweb.org/projects/balkans/serbia/reports/A400047_05062000.pdf > .

■ Вторият канал бе резултат на сътрудничеството между агенти на СДБ и няколко банди, на които бяха предоставени лицензи за вносна дейност от страна на корумпирани държавни служители. Той включваше "внос" на петрол от Македония, България и Румъния, транспортирани с кораби по Дунав /в случая с Румъния/, или с камиони, леки коли, трактори /от Македония и България/.¹⁸

■ Най-големият канал бе контролиран от сръбската държава с участието на редица официални лица, включително сръбски министър-председател и федерален зам.министър-председател по времето на Милошевич. Чрез него бяха изнесени огромни количества сръбско жито за Русия, където то бе заменено по бартерен начин срещу петрол. Както житото, така и петролът, бяха транспортирани с кораби по Дунав и Черно море.

ЧЕРНА ГОРА

Подобно на Сърбия, **контрабандните канали в Черна гора бяха създадени за заобикаляне на международните санкции и първоначално бяха предназначени за доставка на петрол за Черна гора и Сърбия.** Правителството на Черна гора контролираше вноса на петрол чрез издаване на специални разрешителни

на избрани компании и хора, без които не бе възможно да се транспортира и закупува петрол. Първоначално горивата се внасяха в Черна гора в малки количества, като се използваша камиони и леки коли с двойни петролни резервоари. Подобна практика обаче продължи до откриването на основния канал за контрабанда през Шкодренското езеро. Последният бе контролиран от Албания и Черна гора.

"Петролопроводът" през Шкодренското езеро

Всяка нощ до 200 лодки извършваха пътешествие от Врака в Албания до Зета в Черна гора, прекарвайки на борда си варели с петрол. На черногорското пристанище горивото бе разтоварвано и чрез камиони пренасяно в други части на републиката, както и в Сърбия и в сръбските части на Хърватия и Босна и Херцеговина. 210-литров варел струваше между 160 и 190 германски марки в Албания, а се търгуваше срещу 300-340 германски марки в Черна гора /цената зависеше и от количеството на контрабандно внесено гориво/. Според някои оценки, стойността на контрабандираните горива понякога надхвърляше един милион долара дневно.¹⁹

Контрабандата с цигари

Две офшорни компании – "Дълуич" и "Весли" /притежавани от висш агент на СДБ/ - експедираха цигари от Кипър за Черна гора, където те се "внасяха" от две черногорски компании – "Миа" и "Зетатранс". Понякога до 4 самолета, натъпкани с 3 000 бокса цигари на стойност 250 000 долара, кацаха всяка нощ на летището в Подгорица. Само част от тези цигари се отправяше към вътрешния пазар. По-голямата част се отправяше към пристанищата Бар и Зеленика, откъдето с помощта на бързоходни лодки се транспортираше до Бари, Бриндизи и други италиански пристанища.²⁰

Освен петрол, цигарите бяха стоката, която се търсеше най-много и тяхната контрабанда донесе огромни печалби за хората, които ги пренасяха през границите. Според неотдавнашни показания на участвали в контрабандата на цигари в Черна гора, правителството на тогавашния министър-председател Мило Джуканович също е било замесено в нея от самото начало. Схемите за контрабанда на цигари бяха създадени от хора от висшите

¹⁸ US Energy Information Administration. "Enforcement of Serbian Sanctions and Embargo."

¹⁹ Dragan Djuric. "Da bog podrzi sankcije." *AIM Press*, 23 January 1994.

< <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199401/40123-006-pubs-pod.htm> > .

US Energy Information Administration. "Enforcement of Serbian Sanctions and Embargo."

²⁰ Ivo Pukanic and Berislav Jelincic. "The Crown Witness Against the Tobacco Mafia – The Interview with Srecko Kestner." *Nacional* no. 289. 31 May 2001.

< <http://www.nacional.hr/htm/289050.en.htm> > .

Drasko Djuranovic. "Prekid sverca cigaretama na relaciji Crna gora - Italija." *AIM Press*. 16 November 1996. < <http://www.aimpress.ch/dyn/pubs/archive/data/199611/61116-002-pubs-pod.htm> > .

ешелони на сръбската СДБ. Част от доходите бяха използвани за финансиране на войната в Босна и Херцеговина, но останалото отиваше в техните лични сметки. Сред облагодетелствалите се бяха и някои бивши официални лица на Черна гора.²¹

* * *

Контрабандните канали в Сърбия и Черна гора бяха създадени, за да се заобиколят международните санкции и по такъв начин привидно обслужваха интересите на държавата. Това е особено валидно в случая с контрабандата на петрол – най-важната липсваща стока, без която воденето на война от сърбите в Босна и Херцеговина щеше да бъде сериозно застрашено. Илюзията, че контрабандата бе в интерес на държавата се засилва от факта, че тя е организирана и контролирана от висши представители на държавните институции, включително и от някои министри. Контрабандата всъщност създаде приходи, които бяха използвани за финансиране на редица държавни служби – от силите за сигурност до държавните медии и държавните предприятия. Затова много по-близо до истината е твърдението, че контрабандните канали финансираха управляващия режим, а не държавата и нейните граждани. Това стана още по-очевидно, когато контрабандната дейност бе разширена и включи наркотиците и когато все по-голяма част от приходите започнаха да се отклоняват към частни банкови сметки.

1.3. ВЪНШНИЯТ ПОЯС: ПОСРЕДНИЧЕСКАТА РОЛЯ НА МАКЕДОНИЯ, АЛБАНИЯ, РУМЪНИЯ И БЪЛГАРИЯ В УСЛОВИЯТА НА МЕЖДУНАРОДНИ САНКЦИИ

Тази група страни съставя своеобразен "външен пояс", отделящ Западните Балкани от прилежащите региони в Европа и Близкия изток и поради спецификата на контрабандните канали не можеше да остане изолирана от трафика за нововъзникващите държави в рамките на бивша Югославия. **Те започнаха да играят ролята на посредник в транснационалната система от контрабанда и трафик в нарушение на санкциите срещу остатъчна Югославия.**

Трябва обаче да се отбележи, че междуременно тези държави на свой ред се бяха превърнали във важно средоточие на контрабандни операции и на международен трафик, които се развиваха вследствие както на надрегионалните процеси на глобализиране на престъпността, така и на вътрешнополитическите и икономическите промени, съпътстващи техния преход от държавен социализъм към демокрация и пазарно стопанство. **Водеща характеристика, която пряко рефлектира върху контрабандата и трафика в тях бе либерализацията на командната икономика.** Във външнотърговската сфера това означаваше разрушаване на наложения по съветски модел държавен монопол върху търговските операции през границите им. Вместо традиционните специализирани държавни фирми, които до 1989 г. внасяха или изнасяха съответните групи стоки, на арената се появиха голям брой частни търговски фирми, чиято експортно-импортна

²¹ Sam Vaknin, "The Balkans Between Omerta and Vendetta or: On the Criminality of Transition." < <http://samvak.tripod.com/pp23.html> > .
Djuranovic. "Prekid sverca cigareta na relaciji Crna gora - Italija."